

Diarienummer: TIL 2018/6
Handling: 101
Handläggare: Anna Werner

Västerås kommun
Box 1150
721 29
Västerås

Tillsyn avseende språkanvändning i grundskolan

Diskrimineringsombudsmannen (DO) har granskat om utbildningsanordnaren Västerås kommun har överträtt förbudet mot diskriminering inom utbildningsområdet i samband med vissa anmälda händelser där elever vid Emausskolan ska ha förbjudits att tala finska.

DO:s beslut

DO bedömer att utredningen inte ger stöd för att Västerås kommun har överträtt diskrimineringsförbudet för utbildningsanordnare i 2 kap. 5 § diskrimineringslagen (2008:567), DL.

Om ärendet

Bakgrund till DO:s beslut att inleda tillsyn

Vårdnadshavare till tre barn har gjort anmälningar till Skolinspektionen. Skolinspektionen har överlämnat anmälningarna till DO. I anmälningarna uppges bland annat följande. Barnen förbjuds att använda sitt modersmål finska. De stöter på motstånd och okunskap från skolans sida om barnens rätt till sitt modersmål. Barnens språkliga rättigheter respekteras inte. Barnen var i skogen under en idrottslektion och barnen talade finska med varandra. Idrottsläraren förbjöd dem att tala finska med varandra. De förbjöds att tala just finska, inte att inte prata överhuvudtaget. Vårdnadshavarna fick även information från fritidspersonal om att idrottsläraren framfört att de inte får tala finska under lektionstid. Barnen har inte heller fått tala finska på en av skolans fritidsavdelningar.

Utredningen i ärendet

Utbildningsanordnarens yttrande

DO har begärt yttranden från Västerås kommun som är utbildningsanordnare och ställt frågor om huruvida utbildningsanordnaren

har riktlinjer eller förhållningssätt till elevers användande av finska under lektionstid, raster och fritids. DO också ställt frågor om de enskilda händelserna där eleverna enligt uppgifterna i anmälan ska ha förbjudits att tala finska.

Västerås kommun har sammanfattningsvis uppgett följande.

Sedan hösten 2017 när den sverigefinska klassen placerades på Emausskolan har skolan arbetat på följande sätt. Eleverna går i en gemensam klass från förskoleklass till årskurs 3 och barnen får ca 50 % undervisning på finska och 50 % undervisning i svenska. Eftersom finska är ett minoritetsspråk erbjuds det även till barn som inte har språket som modersmål men som har anknytning till det finska språket.

Under lektioner som slöjd och idrott ingår de sverigefinska eleverna istället i den klass de tillhör åldersmässigt. Under dessa lektioner går sverigefinska elever med övriga elever. Vad gäller fritids är fritidsverksamheten uppdelad i förskoleklass till årskurs 1 samt årskurs 2–4. På detta sätt får den sverigefinska gruppens elever möjlighet att vidga sina kontaktytor och lära känna fler elever.

Skolan har varken någon riktlinje eller något särskilt förhållningssätt gällande språkanvändning annat än att eleverna ska få tala finska under lektioner, på raster och på fritids. När adekvat kunskap ska redovisas under lektioner där det är nödvändigt att annat språk används, såsom i ämnet svenska, är det givet att även de sverigefinska eleverna använder det svenska språket. I händelse att en elev stör undervisningen, en genomgång eller studieron i klassrummet får läraren vidta de omedelbara och tillfälliga åtgärder som är befogade för att tillförsäkra eleverna trygghet och studiero eller för att komma till rätta med en elevs ordningsstörande uppträdande. Detta gäller även de sverigefinska eleverna om de på något sätt stör. På fritids och på raster får de sverigefinska eleverna tala finska med varandra. Elever kan dock bli tillsagda att tala så att alla förstår när situationen så kräver. Det kan exempelvis röra sig om att något barn signalerar att det känner sig utanför eller kränkt, och att eleverna därför behöver tala ett språk som alla förstår. Om en konflikt uppstår kan elever behöva översätta vad de har sagt till icke-finsktalande personal för att personal ska kunna reda ut vad som har hänt. Elever får tala finska men oavsett vilket språk de pratar får de inte kränka någon annan.

Såvitt gäller de anmälda händelserna delar inte utbildningsanordnaren uppfattningen att barnen har förbjudits att tala finska under idrottslektioner och på fritids. När uppgiften om att elever inte skulle ha fått tala finska

under en idrottslektion kom till skolledningens kännedom informerade rektorn den berörde läraren om att barnen har rätt att tala sitt modersmål med varandra, så länge det inte stör någon annan eller finns en risk för konflikter. Det som hände vid det anmälda tillfället i skolan var att sverigefinska elever talade finska med varandra under en lektion på ett sätt som störde lektionen för övriga elever. De andra eleverna förstod inte vad de sverigefinska barnen sade och ifrågasatte vad pratade om. De finsktalande eleverna blev då tillsagda av läraren att inte prata med varandra just där och då. Det läraren menade var att eleverna inte ska prata på ett annat språk, när det finns andra elever precis bredvid som inte förstår språket och konflikter kan uppstå på grund av språkförobistring.

Situationen på fritidshemmet uppstod på ett liknande sätt. Fritidspersonal sade till de finsktalande eleverna att inte tala finska. Syftet med tillsägelsen var att undvika missuppfattningar och onödiga kränkningar. Fritidshemmet hade vid den aktuella tidpunkten en aktivitet som krävde att barnen skulle sitta på förutbestämda platser. Vid en sådan aktivitet väger personalen in flera aspekter för att det ska bli så gynnsamt som möjligt för eleverna. Resultatet kan då bli att de finsktalande eleverna inte alltid får sitta bredvid varandra. De finskspråkiga eleverna både kan och får tala finska under merparten av sin tid på fritidshemmet

Uppgifter från anmälarna

DO har inhämtat uppgifter från anmälarna som bland annat har uppgett följande. Vad gäller uppgifterna om att anmälarnas barn inte fått prata finska för idrottsläraren, vidhåller anmälarna det man tidigare uppgett. Idrottsläraren har sagt till barnen att de inte skulle prata finska på hans lektioner eftersom han inte förstår finska. Vad gäller fritidshemmet, har deras barn inte stört verksamheten genom att prata finska. Det har inte heller funnits någon finskspråkig personal på barnens fritidsavdelning sedan barnen började där.

Det framgår av utbildningsanordnarens yttrande att barnen saknar rätt att prata finska på gemensamma aktiviteter. Finskan är ett komplext språk och svårt att lära sig. Det kräver mycket arbete och disciplin för att utveckla barnens språk. Skolan borde stötta eleverna i detta vilket de har stöd för i språklagen (2009:600), lagen om nationella minoriteter (2009:724) samt skollagen (2010:800).

Ett av barnen har förbjudits att tala finska den 5 oktober 2018 av svenskläraren under en utflykt. Det uppstår nya sådana situationer hela tiden.

Kompletterande uppgifter från Västerås kommun

Vad gäller uppgiften om att en elev har förbjudits att tala finska den 5 oktober 2018 bekräftar Västerås kommun att en elev uppmanades att sluta prata för att eleven pratade med en annan elev. Tillsägelsen skedde eftersom eleven annars riskerade att komma efter gruppen. Att säga till eleven ingick i lärarens tillsynsansvar under utflykten.

Rättslig reglering på området

Diskrimineringslagen

Enligt 1 kap. 4 § 1 DL avses med direkt diskriminering att någon missgynnas genom att behandlas sämre än någon annan behandlas, har behandlats eller skulle ha behandlats i en jämförbar situation, om missgynnandet har samband med kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder.

Enligt 1 kap. 4 § 2 DL avses med indirekt diskriminering att någon missgynnas genom tillämpning av en bestämmelse, ett kriterium eller ett förfaringsätt som framstår som neutralt men som kan komma att särskilt missgynna personer med visst kön, viss könsöverskridande identitet eller uttryck, viss etnisk tillhörighet, viss religion eller annan trosuppfattning, viss funktionsnedsättning, viss sexuell läggning eller viss ålder, såvida inte bestämmelsen, kriteriet eller förfaringsättet har ett berättigat syfte och de medel som används är lämpliga och nödvändiga för att uppnå syftet.

Av 2 kap. 5 § DL framgår att utbildningsanordnare inte får diskriminera något barn eller någon elev, student eller studerande som deltar i eller söker till verksamheten. Anställda och uppdragstagare i verksamheten ska likställas med utbildningsanordnaren när de handlar inom ramen för anställningen eller uppdraget,

Annan lagstiftning av betydelse för DO:s bedömning

Enligt 5 kap. 3 § skollagen (2010:800) ska utbildningen utformas på ett sådant sätt att alla elever tillförsäkras en skolmiljö som präglas av trygghet och studiero.

Enligt 7 § språklagen (2009:600) är de nationella minoritetsspråken finska, jiddisch, meänkieli, romani chib och samiska.

Enligt 8 § språklagen har det allmänna ett särskilt ansvar för att skydda och främja de nationella minoritetsspråken.

DO:s bedömning

Regler och förhållningssätt kring språkanvändning

DO konstaterar inledningsvis att språk inte utgör någon diskrimineringsgrund i sig.

En språkpolicy skulle dock kunna strida mot förbudet mot direkt diskriminering, om det finns etniska överväganden bakom införandet av policyn. Detta gäller oavsett om policyn är uttryckt som ett förbud att använda ett visst språk eller som ett påbud att endast tala ett språk.

En språkpolicy som handlar om i vilka situationer ett visst gemensamt språk bör användas i en verksamhet kan emellertid, i avsaknad av sådana etniska överväganden, inte i sig anses ha ett samband med diskrimineringsgrunden etnisk tillhörighet. En tillämpning av en sådan policy träffas därför inte av förbudet mot direkt diskriminering. Däremot kan en sådan språkpolicy innebära en överträdelse av förbudet mot indirekt diskriminering (se här DO:s beslut i ärende med diarienummer GRA 2016/226).

Indirekt diskriminering innebär att någon missgynnas genom tillämpning av ett förfaringsätt som framstår som neutralt, men som kan komma att särskilt missgynna personer med till exempel viss etnisk tillhörighet. Ett sådant förfaringsätt kan dock vara tillåtet om det finns ett berättigat syfte och de medel som används är lämpliga och nödvändiga för att uppnå syftet.

Med missgynnande avses i diskrimineringslagen något som typiskt sett är förenat med faktisk förlust, obehag eller liknande. Att inte tillåtas tala det språk en person själv önskar använda i en viss situation kan innebära en nackdel eller negativ effekt och får därför anses utgöra ett missgynnande i diskrimineringslagens mening.

För att bedöma om personer med exempelvis en viss etnisk tillhörighet kan komma att särskilt missgynnas vid tillämpningen av förfaringsättet ska en jämförelse göras med en annan grupp. Om ett förfaringsätt innebär att elever i vissa särskilt angivna situationer ska använda det för samtliga elever gemensamma språket svenska får det anses stå klart att ett sådant förfaringsätt vid en jämförelse typiskt sett missgynnar en högre andel elever som har en annan etnisk tillhörighet än svensk.

Ett sådant förfaringsätt är som utgångspunkt förbjudet om det inte uppfyller vissa krav. För att kunna tillåtas, måste förfaringsättet ha ett berättigat syfte och de medel som används för att uppnå syftet måste vara lämpliga och nödvändiga. Av EU-domstolens praxis framgår vidare att en ytterligare förutsättning är att de olägenheter som förfaringsättet orsakar

den enskilde inte är orimliga i förhållande till de eftersträlvade målen (se dom av den 16 juli 2015, *Chez*, C-83/14, EU:C:2015:480, p. 123).

DO bedömer att en språkpolicy som syftar till att tillämpas i vissa situationer för att motverka att barn exkluderas får anses ha ett berättigat syfte. Att skolpersonal under vissa förhållanden ber alla elever att prata ett språk som alla förstår i syfte att undvika att enskilda elever ställs utanför gemenskapen framstår också som såväl lämpligt som nödvändigt. Detsamma gäller krav på användningen av ett gemensamt språk där detta krävs i en undervisningssituation eller för att en viss gemensam aktivitet ska kunna genomföras.

Med det sagt kan policyn likväl vara otillåten om den är orimligt ingripande i förhållande till elevernas berättigade intresse att tala finska med varandra. I sammanhanget måste här vägas in att det allmänna enligt 8 § språklagen (2009:600) har en lagstadgad skyldighet att skydda och främja de nationella minoritetsspråken – en skyldighet som svarar mot Sveriges internationella åtaganden enligt ramkonventionen om skydd för nationella minoriteter och den Europeiska stadgan om landsdels- och minoritetsspråk. Det betyder att kommunen har en skyldighet att inte tillämpa policyn på ett sätt som innebär att elevernas berättigade intresse att använda sitt språk inte inskränks på ett oförsvarligt sätt.

Vid sådana förhållanden och under förutsättning att det endast är i situationer där det bedöms som strikt nödvändigt för att säkerställa de angivna syftena som ett krav på användning av det gemensamma språket svenska upprätthålls, bedömer DO att det förhållningssätt för språkanvändning som kommunen har redovisat inte i sig framstår som oförenligt med diskrimineringslagen.

Såvitt gäller de enskilda händelser som varit föremål för DO:s tillsyn har anmälarna och kommunen lämnat olika uppgifter om skälen till att barnen har blivit tillsagda när de har pratat finska. De uppgifter som anmälarna har lämnat är allvarliga anklagelser om att kommunen inte har tillämpat sin språkpolicy på ett sätt som är förenligt med diskrimineringslagen. Kommunen har å sin sida angett att åtgärderna varit nödvändiga antingen för att upprätthålla studieron eller i ljuset av de något av de syften som DO ovan har godtagit som berättigade.

Mot bakgrund av de svårigheter som finns i utredningshänseende vad gäller personalens faktiska bevekelsegrunder, och eftersom DO därför saknar underlag för att sätta anmälarnas uppgifter framför kommunens, har DO

inte heller stöd för konstatera att kommunen faktiskt har överträtt diskrimineringsförbudet i 2 kap. 5 § DL vad avser anmälda situationerna.

Med dessa bedömningar avslutar DO ärendet.

Beslut i detta ärende har fattats av ställföreträdande diskrimineringsombudsmannen Martin Mörk efter föredragning av chefsjuristen Mattias Falk.

Detta beslut går inte att överklaga. De bedömningar som DO gör i beslut är inte juridiskt bindande och beslutet påverkar inte enskildas möjligheter att själva väcka talan om diskrimineringsersättning i tingsrätt.

Martin Mörk
Ställföreträdande diskrimineringsombudsman

En kopia av beslutet skickas till anmälarna.